

Article Info	RESEARCH ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Examining the Gedikpaşa District in the Context of Urban Conservation	
Corresponding Author	Can BULUBAY Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerel Yönetimler ve Kent Politikaları Doktora Programı, canbulubay@gmail.com	
Received Date	13.02.2020	
Accepted Date	03.07.2020	
Author / Authors	Can BULUBAY ¹ ORCID: 0000-0002-6371-7346	
How to Cite	Bulubay, C. (2020). Examining the Gedikpaşa District in the Context of Urban Conservation / Gedikpaşa Semtinin Kentsel Koruma Bağlamında İncelenmesi, Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2, Pages, 218-243	

Gedikpaşa Semtinin Kentsel Koruma Bağlamında İncelenmesi

Can BULUBAY

ABSTRACT:

Gedikpaşa is one of the oldest and most historic districts of Istanbul. Gedikpaşa, which is a very valuable district in terms of its cultural heritage, has largely lost its identity and texture in recent years. Gedikpaşa and similar historical districts have to be protected and kept alive in accordance with the principles of urban conservation. However, today, Gedikpaşa's civil architectural structures, archaeological remains and historical artifacts have been significantly damaged. Protecting the district with urban conservation policies and transferring it to future generations is also very important in terms of protecting the identity of Istanbul.

This article focuses on the damage caused by the historical districts of Istanbul, especially Gedikpaşa. The aim of the article is to contribute to the protection and survival of these districts with qualified urban conservation practices. In order to implement urban conservation practices, firstly, the current situation of the region to be protected must be determined. This is possible by analyzing the historical, architectural and cultural values of the district with all its lines. From this point on, Gedikpaşa's cultural heritage has been personally observed, photographed and recorded both above and below the ground.

In order to be aware of the values of cities, to look at them in what perspective and to be able to live with urban conservation practices, a comprehensive literature survey was conducted and a solid foundation was aimed to be established for field research. It is not possible for cities to become attractive to both residents and tourists only by providing accommodation, transportation and shopping. It is equally important to protect the cultural heritage of cities and to participate in everyday life with appropriate functions. Sonuç olarak bu makale ile kent üzerinde söz hakkı olan tüm paydaşlarda bir farkındalık yaratılmasına, Gedikpaşa ve çevresinin İstanbul için önemine dikkat çekilmesine, tarihe, günümüze ve geleceğe bir not düşülmesine çalışılmıştır.

Keywords: Urban conservation, cultural heritage, tangible cultural heritage, urban identity, Gedikpaşa

¹ Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerel Yönetimler ve Kent Politikaları Doktora Programı, canbulubay@gmail.com

ÖZ:

Gedikpaşa, İstanbul'un en eski ve tarihî semtlerinden biridir. Sahip olduğu kültürel miras bakımından oldukça zengin bir semt olan Gedikpaşa, son yıllarda kimliğini ve dokusunu büyük ölçüde yitirmiştir. Gedikpaşa ve benzeri tarihî semtlerin kentsel koruma ilkelerine uygun olarak korunması ve yaşatılması gerekmektedir. Ancak günümüzde Gedikpaşa'nın sivil mimari örneği yapıları, arkeolojik kalıntıları ve tarihî eserleri önemli ölçüde zarar görmüş hâlededir. Semtin kentsel koruma politikalarıyla korunması ve gelecek nesillere aktarılması, İstanbul'un kimliğinin korunması açısından da çok önemlidir.

Bu makale, başta Gedikpaşa olmak üzere İstanbul'un tarihî semtlerinin gördüğü zarara odaklanmıştır. Makalenin amacı, bu semtlerin nitelikli kentsel koruma uygulamaları ile korunması ve yaşatılmasına katkı sağlamaktır. Kentsel koruma uygulamalarının hayata geçirilebilmesi için, öncelikle, korunması gereken bölgenin güncel durumunun tespit edilmesi gerekmektedir. Bu da semtin sahip olduğu tarihî, mimari, kültürel değerlerin tüm hatlarıyla analizinin yapılması ile mümkündür. Bundan hareketle, Gedikpaşa'nın sahip olduğu kültürel miras, hem yerin üstünde hem de yerin altında bizzat gözlemlenmiş, fotoğraflanmış ve kayıt altına alınmıştır.

Kentlerin değerlerinin farkında olunabilmesi, onlara hangi perspektifle bakılması gerektiği ve kentsel koruma uygulamalarıyla yaşatılabilmesi konusunda ise kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ve saha araştırmasına bir temel oluşturulması amaçlanmıştır. Kentlerin hem içinde yaşayanlar hem de turistler için ilgi çekici hâle gelebilmesi, yalnızca barınma, ulaşım, alışveriş gibi imkânların sağlanmasıyla mümkün olmamaktadır. Kentlerin kültürel mirasının korunması ve uygun işlemlerle gündelik hayata katılmalarının sağlanması da aynı oranda önemlidir. Sonuç olarak bu makale ile kent üzerinde söz hakkı olan tüm paydaşlarda bir farkındalık yaratılmasına, Gedikpaşa'nın İstanbul için önemine dikkat çekilmesine, tarihe, günümüze ve geleceğe bir not düşülmesine çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel koruma, kültürel miras, somut kültürel miras, kent kimliği, Gedikpaşa

GİRİŞ

Kentler günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinde sundukları olanaklarla, iş fırsatları ve barınma imkânlarıyla, ulaşım ağlarıyla, zincir mağazalarının çokluğuyla, bir diğer deyişle sayısal olarak ifade edilebilecek değerlerinin varlığıyla ifade edilmekte, bu bakış açısı da zamanla bütün kentlerin birbirine benzemeye başlaması sonucunu doğurmakta, sonucunda ise kentler kimliklerini yitirmektedirler.

Kentleri özgün ve farklı kılan, onların tarihleridir. Bu tarih, içinde çeşitli unsurları barındırmaktadır. Kültürel miras olarak adlandırılacak bu birikim, kentlerin kimliğini oluşturan hazineleridir. Kültürel mirasın soyut olarak nitelenen kısmının anlatılarak, kayıt altına alınarak, belgelenecek, arşivlenerek, öğretilerek nesilden nesile yaşatılması sağlanabilmekte iken, somut olan kültürel mirasın korunması ise disiplinler arası, detaylı, nitelikli bir çalışma ve emeğin sonucunda mümkün olabilmektedir.

İstanbul, özellikle son yüzyılda hızla büyümüştür. Kentin merkezde yer alan ve zamanla nispeten önemsizleşmiş, bütünü ölçüğü nedeniyle kısmen unutulmuş, yeterli ilgiyi görmemiş, çekirdek niteliğindeki parçası olan Suriçi bölgesinde özellikle 1950'lerden sonra artış gösteren göç baskısıyla birlikte yerüstü ve yeraltındaki tarihî ve kültürel değerler yeni bir yapılaşma ve tahribat dalgasına maruz kalmıştır. Geçmiş nesillerin mirası olan bu değerler mümkün olduğunca korunup gündelik yaşamdaki kullanıma dahil edilmeli ve böylelikle gelecek nesillere aktarılmalıdır. Bu noktada ise devreye kentsel koruma olgusu girmektedir. Kentsel koruma yalnızca belli bir yapı adasının ve belli bir eserin korunmasını kastetmemekte, bütüncül bir yaklaşımla, korumayı ön plana çıkaran imar planlarının kapsayıcılığında kentin özgün ve zengin birikiminin tamamıyla korunmasını ve geleceğe aktarılmasını ifade etmektedir. Kentlerdeki mimari doku, yeraltı ve yerüstündeki arkeolojik eser ve kalıntılar gibi birçok değer bu bağlamda korunmalı ve yaşatılmalıdır.

Gedikpaşa semti ve çevresi hem Suriçi bölgesinin hem de İstanbul'un tarihî yerleşim bölgelerinden biridir. Semtteki yoğun Bizans ve Osmanlı dönemi bakiyesi bunun net göstergesidir. Tarih boyunca iniş ve çıkışlar yaşayan bu geniş

alan, son 50-60 yıllık süreçte de istikrarlı bir biçimde kan kaybetmektedir. Burada yaşayan aile sayısı günden güne azalmışken, göçmen, yoksul, işsiz ve diğer kesimlerin yoğunluğu artmıştır. Yaşayanlarca zaman içerisinde terk edilen tarihî nitelikli sivil mimari örneği yapılar bu tip insan topluluklarının sığındığı alanlar hâline gelmiştir. Bunun yanı sıra Gedikpaşa ve çevresinde faaliyet gösteren ticari şirketler, atölyeler gibi oluşumlar da semti insansızlaştırmaktadır. Gündüz saatlerinde çok yoğun olan cadde ve sokaklar kepenkler indirildiği andan itibaren ıssızlaşmakta ve semt tekinsizleşmektedir. Sementin hor kullanılması ve bakımsız bırakılması, yeraltındaki Bizans kalıntılarını da aynı kadere mahkûm etmektedir. Son yıllarda koruma kurullarınca tespiti yapıp koruma kararı çıkarılan Bizans dönemine ait birçok tarihî kalıntı, depo vb. amaçlarla kullanılmakta olup, ömürleri günden güne kısalmaktadır.

Söz konusu bölgedeki tarihî ve mimari doku ile yeraltı kalıntıları ancak bütüncül ve disiplinler arası bir çalışma ile korunarak ve işlevlendirilerek yaşatılabilir. Tarihî semt dokusunun ve yeraltında kalmış zenginliklerin korunması ve sonrasında yeniden işlevlendirilerek kentli insanın kullanımına açılması uygulamalarına Suriçi'nin birçok noktasında rastlanmaktadır. Bu nedenle, bir çöküntü alanı hâline dönüşmekte olan Gedikpaşa ve çevresinde de kamuoyunun, bölgede yaşayanların, sivil toplum kuruluşlarının ve üniversitelerin görüşleri alınarak, yerel yönetimler ve merkezî yönetim öncülüğünde ivedilikle bir koruma programı hayata geçirilmelidir. Bu yapılırken bölgenin ruhuna ve dokusuna aykırı hareket edilmemeli, kamu yararı öncelenmelidir.

Bu gerçeklik ışığında kaleme alınan makalenin 1. bölümünde kenti hangi hassasiyetler ve ölçütler ışığında ele almak gerektiğine ilişkin görüşler, kent kimliğine ve hafızasına ilişkin ifade edilen ve kentsel koruma kavramına temel teşkil edebilecek fikirler derlenmiş, devamında kentlerdeki kültürel miras ve kentsel koruma kavramları ana hatlarıyla ele alınmıştır. 2. bölümde ise Gedikpaşa semti ve çevresinin günümüzdeki durumu, yerinde gözleme dayanan bir saha çalışmasında çekilen fotoğraflar yardımıyla yansıtılmaya çalışılmıştır. Çekilen fotoğraflarda öncelikli olarak bölgenin mimari dokusu, kültürel yapısı, tarihî özellikleri ve unutulmaya yüz tutmuş zenginliklerinin yansıtılmasına çalışılmıştır. 3. bölüme gelindiğinde ise bir önceki bölümde görseller vasıtasıyla dikkat çekilen aksaklık ve sorunların nasıl giderileceğine ilişkin olarak kentsel koruma kavramı derinlemesine masaya yatırılmış, buna bağlı olarak bu konuda literatürde önemli yeri olduğu düşünülen görüşler derlenmiş, Gedikpaşa ve çevresinin korunması ve yaşatılmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Makale, Gedikpaşa ve benzer özellikler taşıyan diğer tarihî semtlerin maruz bırakıldıkları olumsuz yaklaşım karşısında bir farkındalık yaratmak, İstanbul'un sakinlerinin kentin niteliğini anlayabilmeleri ve sahiplenebilmeleri açısından literatüre bir katkı sunmak, Sulukule ve Tarla başı gibi kadim semtlerde gerçekleşen ve semtlerin ruhunu bir daha geri dönülemeyecek şekilde yok eden uygulamaların yanlışlığına dikkat çekmek amacıyla kaleme alınmıştır.

1. Kent ve Kentsel Koruma

Bu bölümde kent kavramından ne anlaşılması ve kente nasıl bir gözle bakılması gerektiğine, kent kimliğinin içerdiği anlamlara, kent ve hafıza ilişkisine dair görüşler derlenmiş, kentlerdeki unutulmaya yüz tutmuş, tahrip olmuş kültürel mirasın kentsel koruma sürecine dahil edilerek yaşatılması amacıyla kavramsal bir ilişkilendirme yapılmıştır.

1.1. Kenti Görebilmek

Kentler; sosyal, ekonomik, siyasi ve askerî olarak üretilmiş mekânların bir bileşkesi olup bu bileşke, kentlerin yapısal ve karakteristik özelliklerine göre, farklı renk ve desenlerden oluşabilmektedir. Bu farklı renk ve desenler ise ahenk içinde bir ritim duygusu yaratmaktadır. Bu farklı renk ve desenler bir gam sunmakta, hatta bunların uyumu bir senfoni yaratmaktadır. Öyleyse bir kenti dinlemek, bir senfoni dinleyerek ve sonsuzluk hayallerine dalarak kendinden geçmek demektir. Bu ise bakmak ve görmek arasındaki farkı ortaya koyabilenler için, kentin “duy, gör ve temas et” şeklindeki uyarılarına anlamlı karşılıklar verebilenler için geçerli bir durumdur (Sam ve Sam, 2014, s. 397).

Kentler, kendilerini izleyenlere poz veren bedenselleşmiş mankenlerdir. Kentlerin hafızası, kimliği ve dokusundan söz edilmesi, onun canlı bir organizma gibi görülmesini sağlamıştır. Bu kişileştirmelerle kentler, bir anlamda ete kemiğe bürünmüş, bir ten ve yüze sahip olmuşlardır. Buna göre, kentleri bedensel anlamda örten giysiler, kentlerin yapısal ve kurumsal karakterine göre farklılaşabilmektedir. Bu farklılıklar; çekingen, mutaassıp, radikal, cüretkâr nitelikler taşıyabilmektedir. O hâlde kentler, tek bir beden ve ten olarak anlatılabilir. Başka bir ifade ile kentteki tüm yapılar, taşın tende, tenin de taştan erimesiyle bedenselleşmiş, kişilik kazanmıştır (Sam ve Sam, 2014, s. 413).

Kente bakmanın ve onu görmenin kişiden kişiye farklılık arz eden yolları vardır. Bir görüşe göre kenti açıklamaya asla muvaffak olunamayacakken (Perec, 2017, s. 99), diğer görüşe göre kent, her ışık ve her havada görünür; kentte, her

durumda gözün görebileceği ve kulağın işitebileceğinden fazlası, keşfedilmeyi bekleyen bir dekor ya da manzara vardır (Lynch, 2018, s. 1).

1.2. Kent Kimliği

Kent imajını etkileyen; her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen; kentler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan; geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlük olarak tanımlanan (Çöl, 1998, s. 14) kent kimliğini Tekeli'ye göre tarihsel bir olgudur ve zaman içinde oluşur, değişir. Bundan hareketle de uzunca bir tarihsel geçmişe sahip olan kentlerin, zaman katmanlarının üst üste birikmesi suretiyle meydana gelmiş bir kimliği olduğu söylenebilir. Kent kimliğinin önemli bir tarafı da toplum tarafından üretiliyor olmasıdır. Bir kişi, kentin her yerini tek başına algılayamamakta, başka bir deyişle kent toplum tarafından parça parça algılanabilmektedir. Her bir kişinin algıladığı mozaik parçalarının birleşmesiyle bir kent imgesi oluşmakta, çok sayıda kişinin katkısıyla uzun bir süreçte yaratılan bu imge yine bizzat toplumun deneyimleri ve değişen algısı vasıtasıyla zaman içinde değişime uğrayabilmektedir (Tekeli, 1990, s. 253-255). Günümüzde, ekonomik etkenlerin, hayatlarını kentlerde sürdüren insanların duyarsızlığının, yerel yönetimlerin yaşadığı krizlerin kentleri şekillendirdiği, tek tipleştirilmekte olduğu görülmektedir. Bu da patates baskısı olarak adlandırılabilir, dokusunu yitirmiş, kimliğini arayan kentlerin meydana gelmesine sebep olmuştur (Beyazıt, Gül ve Güneş, 2013, s. 159). Bundan hareketle, tahribata uğramış olan kent kimlikleri ve hafızalarının korunması ile birlikte tarihi kent dokularının işlevlendirilmesi, konunun bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, günümüz koruma yaklaşımının da ana hatlarını oluşturmuştur.

1.3. Kentler ve Hafıza

Kentlerin kültürel mirasının korunması, öncelikle kültürel mirasın neden değerli olduğunun anlaşılması ve kentler ile hafıza arasındaki ilişkinin anlaşılmasıyla mümkündür. *“Nasıl ki bir bireyin kimliği, kişiliği, hafızası olmadan tanımlanamıyorsa, aynı şey kentler söz konusu olduğunda da geçerlidir. Bu bağlamda tıpkı bir insan hafızası gibi kentlerin de hafızasından bahsedilebilir. Böyle bir düşünce tarzıyla hareket edildiğinde kentlere basit bir duvar, beton ya da çelik yığını gözüyle bakılamaz. Çünkü kentsel alanlarda inşa edilen şeyler, zamansal ve mekânsal anlamda yeri geldiğinde tarihsel bir kaydı, yerine göre de tarihsel ara durakları nitelemektedir. O hâlde, sokaklar, köprüler, anıtlar, yollar, türküler, sanat eserleri, zaferler, yenilgiler, travmalar, bazen düz bazen de metaforik anlamlarıyla bir kentin hafızasını sürekli canlı ve diri tutacak olan hatırlatıcılar olarak işlev görmektedir. Böylelikle kentler, canlı ve sürekli diri kalabilecek bir hafızaya kavuşarak, kendilerine özgü bir kent kimliğini ve kişiliğini sergileme olanağı bulmuş olurlar. Genel anlamda kentlerin hafızası iki türlü olup, ilki tarihsel veya zamansal, diğeri mekânsaldır”* (Sam ve Sam, 2014, s. 398).

Kentlerin hafızasının olması için öncelikle tarihsel arka planları olan mekânlara sahip olması gerekir. Perce'ın *“İsterdim ki sabit, hareketsiz, dokunulamaz, dokunulmamış ve neredeyse el sürülemez, hareket ettirilemez, köksüz yerler olsun: referans, çıkış noktası, kaynak vazifesi görececek yerler...”* (Perce, 2017, s. 145) cümlesi bu bağlamda okunabilecek, bir kent hafızasının oluşabilmesi ve yorumlanabilmesi için sabit, çıkış noktası niteliğinde mekânların varlığını gerekli gören bir yaklaşımdır. Nora ise sıkça atıf yapılan çalışmasında 'hafıza mekânları' kavramını ortaya atmış ve bu mekânların yalnızca 'kimlik yeri' olarak anılan, popüler, spesifik mekânlar olarak anlaşılmasını gerektiğini; hafıza mekânlarının niteliği hakkında en doğru fikri veren mekânların, ancak yaklaşıldıkça özgünlüğünü hissettiren gösterişsiz mekânlar olduğunu ifade etmiştir (Nora, 2006, s. 12). Nora ayrıca hafızayı, hatıra ve arşivleme kavramlarıyla ilişkilendirmiş, tarihin hafızayı ele geçirdiğini belirtmiştir. Yazara göre arşive dayalı bir hafıza söz konusudur ve bu, kalıntının en somut, imgenin ise en açık olanına dayanmaktadır. Buna bağlı olarak da şimdiki ânin bütününe muhafaza edilmesi ve geçmişin eksiksiz korunmasına dayanan bir arşiv saplantısı oluşmakta ve çağa damgasını vurmaktadır. Hızlı ve kesin bir yok olma duygusu, kalıntıların en küçüğüne ve tanıklıkların en mütevazısına hafıza değeri kazandırmaktadır. Bu aşamada hatıra, en küçük ayrıntısıyla sergilenme aşamasına gelmiş olup, bu kayıt edici bir hafızadır ve arşive kendisi için bir hatırlama görevi verir. Ve tıpkı ardında ölü derisini bırakan bir yılan gibi, hafıza da arkasında sürekli belirti bırakmaktadır (Nora, 2006, s. 24-25). Görülmektedir ki, kentlerin farkına varılabilmesi için onlara ilişkin her unsura bir hatıra gözüyle bakılarak arşivlere ve hafızalara kaydedilmeli, böylece bir kent hafızasından söz edilebilmesi sağlanmalıdır.

1.4. Kentlerin Kültürel Mirası

Miras, sahip olduğu anlam açısından ‘geçmiş’ ile ilişkili bir kavramdır. Assmann’ın Halbwachs’tan aktardığına göre geçmiş, içinde bulunulan zamanın bağlamından ve anlam ihtiyacından doğan sosyal bir yapıdır ve geçmiş, doğal olarak bulunmayan kültürel bir varlıktır (Assmann, 2015, s. 56). Yine geçmiş kavramı ile yakından ilişkili olan kültür de geçmişten bugüne olan bir birikimi ifade eden bir kavramdır ve sürekli bir değişim hâindedir. Ödekan’a göre kültür öğelerinden herhangi biri değişime uğradığında bu değişim, öğelerden her birini etkileyerek harekete geçirir ve bunun sonucunda toplumun kültürü değişime uğrar; toplum kültürünün değişmesi de kültür öğelerinin her birinin yeniden değişime uğramasına neden olur. Gelişmiş toplumlarda bu dinamik hareketin dengesi sağlanabilmiştir ve bilimsel yaklaşım her ögenin varlığını ve birbirleriyle olan etkileşimlerini göz önünde bulundurarak çözüm ürettiği için toplumsal gelişmişlik korunur ve varlığını, sürekliliğini yitirmeksizin korur (Ödekan, 2013, s. 233). Bu ifadelerin ışığında da bir kentte bulunan ve geçmişten günümüze gelen tüm sanat eserlerini, estetik değerleri veya yapıtları sadece maddi açıdan değer arz etmeleri ya da salt güzel olmaları nedeniyle değil, bir kültürü ifade etmeleri nedeniyle de görmek ve değerlendirmek gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Sam ve Sam, 2014, s. 412).

Kültürel miras olgusunun başlangıcı olarak, neolitik devrimle birlikte kentsel devrimin, bir başka deyişle yaşam alanları ile birlikte yerleşimlerin de oluşması, yani kültürel miras olarak nitelenen maddi kültür varlıklarının yaşama uygun bir biçimde üretilmesi görülmektedir (Özgünel, 2007, s. 47). ICOMOS’a göre kültürel miras, günümüze ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimlenen somut ve somut olmayan tüm varlıklardır. Kültürel miras, insan ve mekân arasında zaman içinde yaşanan etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini içerir (URL 1).

Mekânların kültürel miras olarak görülebilmesi, arka plandaki bazı şartların sağlanmasını gerektirmektedir. Hayatın içinden gelerek oluşan yapılı çevrenin kendine has bir karakteri olduğunu anlatan Genius Loci (yerin ruhu) kavramı bu durumu açıklamaktadır. Genius Loci, yer kavramı ile ilişkili olarak mekânın sosyal ve kültürel karakterini içine almakta, böylece yer-insan ilişkisi önem kazanmaktadır. Zira insan, amacı doğrultusunda çevreye anlam katan ve yerin ruhunu oluşturan bir varlıktır. Genius Loci kavramını yaratan Antik Roma inancına göre bağımsız her varlığın kendine has bir özü, koruyucu bir ruhu vardır ve bu ruh, insanların ve yerlerin, doğumlarından ölümlerine kadar karakterlerini ve niteliklerini tayin etmektedir. 20. yy sonunda, kültürel varlıkların tanımlanmasında fiziki ve doğal niteliklerin yanında yerel değerlerin önem kazanması ile birlikte toplumlar ve kişilerin de kültürel varlıkların tanımlanmasında kaynak oluşturduğu ve koruma sürecine katılmalarının gerekliliği kabul edilmeye başlanmıştır. Miras kavramı tam da bu noktada, uluslararası söylemde ‘somut miras’ ve ‘somut olmayan miras’ ve bunların oluşturduğu ‘yer’i içermektedir (Binan ve Cantimur, 2010, s. 187).

Kültürel mirasın farkına varılıp korunabilmesi ise öncelikle değerinin ölçülmesiyle söz konusu olmaktadır. Bu değerler, enderlik değeri, tipiklik değeri, belge değeri, sosyal değer, bilimsel değer, özgünlük değeri, süreklilik değeri, bütünlük değeri, sürdürülebilirlik değeri, kentle bütünleşme değeri gibi ölçütlerdir (Aykaç, 2009, s. 40). Kültürel mirasın değeri ve öneminin belirlenmesinin ardından ise bu değerlere uygun müdahale ve sunum prensipleri ortaya koyulmalı ve devamında proje, koruma, tasarım gibi aşamalara geçilmelidir.

Bu noktada, makalenin devamında Gedikpaşa semti ve çevresinin mevcut durum analizine ve buna bağlı olarak sunulacak önerilere temel teşkil etmesi açısından ulusal mevzuattaki sit alanı, kentsel sit, arkeolojik sit, kentsel/arkeolojik sit gibi kavramların tanımlanması gerekmektedir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 3. maddesinde sit, “tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihî hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar” olarak tarif edilmektedir (URL 2). Kentsel sitler, Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 681 sayılı İlke Kararında “mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları ve bir bütün olarak o yerleşmenin ait oldukları dönemin yaşam biçimini gelecek nesillere aktarmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar, sokak ve meydanlar, v.b.) birlikte buldukları alanlar” olarak tanımlanmaktadır (URL 3). Arkeolojik sitler, Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 658 sayılı İlke Kararında “insanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uyurlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlar” şeklinde ifade edilmiştir (URL 4). Son olarak kentsel/arkeolojik sitler ise Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 658 sayılı İlke Kararında “3386 ve 5226 sayılı Kanunlarla değişik 2863 sayılı Kanun kapsamına giren arkeolojik sit alanları ile birlikte korunması gerekli kentsel dokuları içeren ve bu özellikleri ile bütünlük arz eden korumaya yönelik özel planlama gerektiren alanlar kentsel arkeolojik sit alanları” şeklinde tanımlanmıştır (URL 5).

Kentlerde, kentsel doku ile birlikte, kent içinde kalmış arkeolojik alanlar da kent kimliğinin önemli bileşenlerindedir. Belge niteliğindeki bu alanlar, yenilenmesi imkân dahilinde olmayan kalıntılardır. Bu sebeple bu alanların korunmaları ve kentsel koruma ve planlama uygulamalarına dahil edilmeleri gerekmektedir (Aykaç, 2009, s. 36). Sonuç olarak, toplumların geçmişten günümüze kadar olan birikimlerinin kümelendiği miras alanları zamanla birçok faktörün etkisiyle cazibelerini kaybetmekte, buna bağlı olarak da toplumsal hafızadaki yerleri zayıflamaktadır. Genelde kentlerin merkezinde kalan bu alanların korunması, kente ve kentlilere yeniden kazandırılmasına yönelik gösterilen çabalar, aynı zamanda makalenin önceki bölümlerinde de üzerinde durulan kent kimliğinin gelecek nesillere bağlamından koparılmadan aktarılabilmesi açısından önem arz etmektedir. Tarihî kentsel dokuların ve kültürel miras alanlarının gelecek nesillere anlamlarını yitirmeden aktarılması amaçlanarak bu alanların kentsel alan içerisinde korunması ve yeni oluşacak kentsel bölgelerle uyumunun tesis edilmesi sağlanmalıdır. Koruma ve kullanma arasında karşılıklı ve birbirini besleyici bir ilişki olduğu göz önüne alındığında koruma kavramını ‘kullanmama’ ya da ‘saklama’ olarak değerlendirerek bu bakış ile kentleri ve genel anlamda koruma düşüncesini anlamaya çalışmak günümüz koşullarına ters bir bakış açıdır (Avcioğlu, 2016, s. 700).

1.5. Kentsel Koruma

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 3. maddesinde koruma “taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri” olarak tanımlanmaktadır (URL 6). Hasol’a göre ise koruma, tarih veya sanat değeri taşıyan yapıların, doğal değerlerin ya da kent parçalarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için muhafaza, onarım ve bakıma ilişkin önlemleri almaktır (Hasol, 2012, s. 279).

Tarihî değer taşıyan yapıların korunması ile kentsel koruma farklı dinamikler üzerine temellenmektedir. Tarihî değer taşıyan yapıların korunmasının geçmişi kentsel korumaya nazaran eskilere gitmektedir. Kentlerdeki tarihî nitelikli bölgeler yalnızca spesifik yapılar ve anıtlar barındırmamaktadır. Bu bölgelerde maddi değeri ve ölçüğü daha küçük çok sayıda mimari öge bulunmaktadır. Kentsel koruma da tüm bu bölgelerin bütüncül bir yaklaşımla korunmasına odaklanmakta olup, bu nedenle daha detaylı ve çok bileşenli bir olgudur. Gündelik yaşama ait, anıtsallıktan uzak, ancak zamanla tarihî özellik kazanmış yapıların makalenin saha araştırmasında sıkça vurgulanmış olması da koruma kapsamının yukarıda açıklandığı üzere genişlemiş olmasından ileri gelmektedir.

Kentsel koruma, kent bilimleri sözlüğünde, kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtların, anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşakların da yararlanması için rehabilite edilmesi ve her türlü yıkıcı eylem karşısında güvence altına alınmasıdır (Çınar ve Kart, 2005, s. 72). UNESCO da kentsel korumayı tek tek binaların korunmasıyla sınırlı görmemekte, mimariyi bütün kentsel yerleşimin bir unsuru olarak kabul etmektedir ve böylece kentsel koruma karmaşık ve çok yönlü bir disiplin olmaktadır (URL 7).

Günümüzde kentsel koruma uygulamalarının niteliği, uygulamaları hayata geçiren ülkelerin medeniyet seviyesinin de göstergelerinden biri olarak görülmektedir. Nitekim dünyadaki koruma uygulamalarına bakıldığında, koruma konusundaki bilinç seviyesinin yüksekliği görülmektedir. Bu ülkelerde koruma yukarıda değinildiği gibi eskilerde olduğu üzere yalnızca yapı bazında bir süreç olarak görülmemiş, korumayı amaçlayan imar planlarıyla birlikte bütüncül bir politika izlenmiştir. Ülkemize bakıldığında ise koruma konusunda uluslararası kuruluşların da dahiliyle birçok kez düzenlemeye gidilmesine karşın istenilen düzeye ulaşılammış olduğu görülmektedir.

Koruma uygulamaları hayata geçirilmeden evvel öncelikle korunması gerekli, vazgeçilmesi mümkün olmayan ya da korunması rastlantılara bırakılmayacak denli önemli anıtların seçimine yardımcı olabilecek ölçütlerden yararlanılmalıdır. Bunlar tarihî belge ölçütü, eskilik (zaman) ölçütü ve estetik değer ölçütüdür. Tarihî belge ölçütü, yapı veya yapılar grubunun tarihî bir olay veya kişiyle ilişkisi ya da tarihî bir süreci yansıtmaması nedeniyle söz konusu olmaktadır. Estetik değer ölçütü ise güzel olma yargısının nesnel olmayışı nedeniyle kişiden kişiye değişiklik gösterebilmekte ve bu da tartışmalara sebep olabilmektedir. Türkiye’de halkın genellikle eski bir yapıyı dorummaya değer görmemesi ancak sonrasında yetkililerce o evin tescilinin yapılması hadisesi, söz konusu uzlaşmama durumunun en sık görüldüğü örneklerdendir. Eskilik veya zaman ölçütü ise zamanın yıpratıcı etkisi ve insanların bıraktıkları hasarlardan zarar görmeden veya çok az zarar görerek günümüze ulaşabilen anıt ve kalıntıların sayısının çok az olmasından ileri gelmekte olup, ender olmaları nedeniyle eski tarihlerden günümüze ulaşan yapılar korunmak istenmektedirler (Ahunbay, 1999, s. 28-31).

1.6. Korumanın Yasal Arka Planı

Koruma anlamında ülkemizdeki süreci de etkileyen uluslararası yasal ve yönetsel sürecin kilometre taşı niteliğinde gelişmeleri söz konusudur. Tarihî yapıların evrensel miras olduğu gerçeği 18. yy'dan itibaren kabul edilmiş olmasına rağmen uluslararası geçerliliği olan ilkeler ve uygulamalar ancak 20. yy'da söz konusu olabilmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin önüne geçmek çabası, 1931 yılında Atina Tüzüğü'nü, İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı tahribatı azaltmak çabası ise önce UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu), ardından ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sit Alanları Konseyi) gibi kuruluşların başını çektiği tedbirlerin alınmasını sağlamıştır (Özaslan, 2010, s. 13). Bunlara bağlı olarak 1964 yılında Venedik Tüzüğü, 1972 yılında UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, 1987'de Washington Deklarasyonu, 2005'te UNESCO Dünya Mirası Uygulama Rehberi gibi gelişmelerle uluslararası ölçekte bir birlik sağlanmaya çalışılmıştır.

Ülkemizde ise Osmanlı döneminden bugüne dek birçok yasa çıkarılmıştır. Asar-ı Atika Nizamnameleri, Muhafaza-i Abidat Kanunu, Esvar ve Kala-i Atikadan Belediyelere Vilayete Terk Olunacak Yerler Hakkında Kanun, 1951 tarihli ve 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkili ve Vazifelerine Dair Kanun, 1973 tarihli ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, 1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2004 tarihli ve 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2005 tarihli ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun gibi kanunlar ülkemizin koruma anlayışındaki aşamaları ve çizdiği yasal çerçeveyi ortaya koyan önemli atılımlardır (Avcioğlu, 2016, s. 703-707).

2. Gedikpaşa Semtini ve Çevresinin İstanbul İçin Önemi ve Günümüzdeki Durumu

Bu bölümde, Gedikpaşa semti ve çevresinin hem İstanbul'un hem de Suriçi'nin çekirdek niteliğindeki bölgelerinden biri olması nedeniyle konuya öncelikle İstanbul perspektifinden yaklaşmış, devamında çerçeve daraltılarak Suriçi'nin önemi ve sorunları masaya yatırılmış, sonrasında da Gedikpaşa ve çevresinin günümüzdeki durumu, bölgenin yaşadığı sorunlara, mimari dokusuna ve yeraltındaki Bizans zenginliklerine odaklanılarak irdelenmiştir.

2.1. İstanbul'un Niteliği

Kılıçbay, İstanbul'un emsalsiz oluşunu, iki imparatorluğa başkentlik etmesiyle yakın ilişkili olarak görmüştür. Yazara göre Bizans ve Osmanlı antik bir tarzda örgütlenmiştir ve başkentin taşra bölgeleri üstündeki kati egemenliğine dayanan siyasal ve ekonomik formasyonlardır. Bu nedenle gerek imparatorlar gerekse de padişahlar İstanbul'u, imparatorluklarının diğer kentleri aleyhine ölçsüz ve belki de kendi yavrularını yiyerek gelişen bir canavarın imgesi içinde büyüterek, eyaletler üzerindeki egemenliklerini vurgulamak istemişlerdir (Kılıçbay, 2000, s. 48-49). Canberk ve Özkök (2011, s. 201). ise İstanbul'un düzensiz yapılaşma, bilinçsiz istimlakler, nüfus artışı gibi olumsuzluklar yaşamasına rağmen kendini korumaya çalıştığını vurgulamış ve bu durumu Keçecizade Fuat Paşa'dan yaptıkları alıntıyla açıklamışlardır: "Birileri içeriden, birileri dışarıdan İstanbul'u bozmaya çalışıyor ama İstanbul kendini korumak için diretiyor". Kuban da İstanbul için değişimin sürekliliğine dikkat çekmiş, İstanbul'un, devirlerin birbirleri üzerine bir şey koymasıyla olduğu oranda birbirinin yerine geçmesiyle de yaşadığını, kentin sokak dokusunun ve konutlarının devamlı değiştiğini, büyük yangınların büyük alanları ortadan kaldırdığını ve sonrasında bir plana göre hareket edilmediği için her seferinde eskisinden farklı bir durum ortaya çıktığını dile getirmiştir (Kuban, 2001, s. 3).

Tarihten günümüze doğru gelindiğinde İstanbul'da tarihsel çevre değerlerinin korunması söz konusu olduğu zaman ekonomik ve kültürel değerler arasında bir seçim yapmak ve kültürel değere bazı hâllerde ön planda yer vermek gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Kuban, 2001, s. 32). Ancak uygulamada durumun ekonomik saikler üzerinden yürüdüğü ortadadır.

Ülkemizde tescil konusundaki çalışmalar yetersiz kaldığı için başta İstanbul olmak üzere birçok tarihî kentte tarihî çevre ve dokular koruma amacı gütmeyen imar planlarıyla yenilenmeye çalışılmış ve eski dokudan geriye kalan kısımlar bozulmuş ve ölçeği değişmiş dokularla kuşatılmışlardır. Bu alanlarda yalnızca önemli sivil mimari örneklerinin, ancak olduğu gibi ve kendi gabarisinde korunabilmesi söz konusu olabilmektedir. Örneğin, yanında yüksek apartmanlar bulunan iki katlı ahşap bir yapının korunabilmesi, imar planlarının komşu parsellere önceden tanıdığı haklar nedeniyle genelde imkânsızdır (Ahunbay, 1999, s. 35-36).

Venedik Tüzüğü sonrasında tüzüğün ilkeleri Türkiye tarafından da benimsenmişse de, ilkeleri aciliyetle ve bütünüyle uygulamaya geçirmek mümkün olmamıştır. Zira söz konusu süreçte yürürlükte olan kanun ile tarihî nitelikteki kentlerde

bulunan kùltür varlıkları ancak tek tek tescil edilerek koruma altına alınabilmiştir. Bu yöntem ile tarih ve sanat değeri taşıyan anıtlar, yalılar, konaklar tescil edilirken dokunun çoğunluğunu oluşturan mütevazı yapılar ise koruma kapsamı dışında kalmaktaydı. Böylelikle tarihî bir sokağı veya mahalleyi tümüyle korumak imkânsız hâle gelmekteydi. Kanun sistemindeki bu eksiklikler nedeniyle de yıllar boyunca kentsel sitlerin tam anlamıyla korunması sağlanamamıştır (Ahunbay, 1999, s. 119).

2.2. Suriçi Çekirdeği

Suriçi, doku olarak büyük değışiklikler yaşamasına karşın, içerdiği anıtsal ve fiziksel değerler dolayısıyla bir bütün oluşturmaktadır ve bu nedenle de bu çekirdek bir bütün olarak korunmak, bir başka deyişle, bugüne kadar yaşayabilen bu değerlerin bundan sonra yok edilmemesi sağlanmak zorundadır. Kuban, İstanbul'un Marmara, Haliç ve kara surları ile çevrili parçası olan Suriçi'nin, kentin tarihsel çekirdeğini teşkil etmekte olduğunu ve eski kentin bütün işlevsel öğelerini, bütün büyük anıtlarını içerdiğini belirtmektedir. Kuban'a göre yaşayan ve hızla değışen kentin bir parçası olan Suriçi'nin bu değerleri koruma olanağı vardır; ancak şimdiye kadar bunun gerçekleşmemesinin nedeni, tarihsel çekirdeğin Osmanlı çağının işlevlerini göreceği kanısıyla hareket edilmiş olmasıdır. Bu yüzden kentin Belediye, Vilayet, Adliye ve daha birçok işlevi kentin bu en değerli bölgesine konuşlandırılmıştır ve bu da bölgeye yeni idari işlevlerin yerleştirilmesini teşvik etmektedir (Kuban, 2001, s. 15). Ahunbay ise Suriçi'nin dar, eğri ve kimi çıkmaz olan sokakları ile bu sokaklar üzerindeki iki-üç katlı, ahşap veya kâgir binaları tarihî kent dokusunun belgeleri olarak korunmaya değer görmektedir. Yazara göre Suriçi, spontane gelişmeyle büyümüştür; ancak bu yerleşmede bir kargaşa görülmez; aksine Suriçi'nin ustalıklı bir dokusu vardır. Bu doku doğal verilerin yanı sıra, hayati gereksinimler, yapı geleneği ve ekonomik imkânlar çerçevesinde biçimlenmiştir (Ahunbay, 1999, s. 121). Kuban ise Suriçi'nin genel işlevinin kültürel bir nitelik taşınması, eskiden gelen ticaret, sanayi ve idareye ilişkin bölgelerin dondurulması gerektiğini ifade etmekte, yeraltı kalıntılarının ve tarihsel anıtların çevrelerini daha iyi değerlendirerek meydana getirilecek çeşitli arkeolojik parkların, kültürel nitelikli faaliyetlerin Suriçi gibi kentsel sitlerin yeni işlevini teşkil etmesi fikrini sunmaktadır (Kuban, 2001, s. 33).

2.3. Gedikpaşa ve Çevresi

Gedikpaşa semti denildiğinde, bugün semt ölçeğinde bir idari birim söz konusu olmadığı için net bir sınır çizilememektedir. Ancak bugün bu semitten bahsedildiğinde Mimar Hayrettin Mahallesinin tümünü, Mimar Kemalettin, Nişanca, Saraç İshak ve Emin Sinan Mahallelerinin belli kısımlarını kapsadığı söylenebilir. Çevresindeki referans noktalarına göre tarif edildiğinde ise kuzeyinde Kapalıçarşı, kuzeydoğusunda Çemberlitaş, doğusunda Binbirdirek, güneydoğusunda Kadırga, güneyinde Kumkapı, güneybatısında Nişanca, batısında Laleli, kuzeybatısında Beyazıt'ın yer aldığı görülmektedir.

Gedikpaşa'nın çevresine olan etkisi, bugün çevre semtlerin sınırlarındaki birçok dükkân, işletme ya da tarihî eserin isminde 'Gedikpaşa' isminin geçmesiyle rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Semt tarihî ve baskın karakteri ile dokusu, batısında Laleli'ye, doğusunda Binbirdirek'e, güneyinde Kumkapı'ya kadar büyük bir alanı etkilemesine yol açmıştır. Makalenin odak noktasının bu nedenle yalnızca Gedikpaşa semti olarak değil, Gedikpaşa ve doğu-batı doğrultusundaki çevresi olarak seçilmesinin sebebi budur.

Günümüzde Gedikpaşa olarak anılan bölgenin doğu-batı doğrultusunda iki aks, kuzey-güney doğrultusunda ise dört aks üzerinde şekillendiği söylenebilir. Doğü-batı akslarının ilki Gedik Paşa Cami Sokak ile başlayıp Yahya Paşa Sokak, Pehlivan Sokak ve Büyük Haydar Efendi Sokak ile devam etmekte, ikincisi ise Emin Sinan Hamamı Sokak ile başlayıp Tatlıkuyu Sokağı, Tatlıkuyu Hamamı Sokağı ve Küçük Haydar Efendi Sokağı ile devam etmektedir. Kuzey-güney doğrultusunda deniz seviyesine doğru inen aksların ilki en batıdaki Gedik Paşa Caddesi, ikincisi Bali Paşa Yokuşu, üçüncüsü adını tarihî Gedikpaşa Tiyatrosu'ndan alan Tiyatro Caddesi, dördüncüsü ise Mithat Paşa Caddesi olarak sayılabilir.

Şabudak'a (2014, s. 86) göre Gedikpaşa semtinin spesifik özellikleri onu, tarihî kent alanlarında görülen tipik özelliklerin dışında bırakmıştır ve bu nedenle Gedikpaşa semti kendine özgü bir çerçevede başka dinamikler ile birlikte değerlendirilmeyi hak etmektedir. Gedikpaşa, tarihi boyunca çelişkiler içinde olmuş, kısır döngüler ve inişli-çıkışlı grafiklerin öznesi olmuştur. Bu nedenle, semtin tarihsel süreci içinde diyalektik bir eksende daima ikili bir yapı belirlemiştir ve her daim potansiyel bir gerilim atmosferi izlenimi veren özellikleri, Gedikpaşa'nın farklı ve spesifik bir yer olmasına neden olmuştur.

Bizans döneminde tipik bir Rum yerleşimi olan Gedikpaşa bölgesi, İstanbul'un fethedilmesi sonrasında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'da bulunan Hristiyan nüfusu ayırıştırarak kendi bünyelerinde rakip odakların oluşması için yürüttüğü iskân siyaseti neticesinde Ermeni nüfus ile takviye edilmiştir.

Gedikpaşa'nın, Suriçi'nin ekonomik açıdan merkezi denebilecek hanlar bölgesinin (Kapalıçarşı, Mercan, Mahmutpaşa) çok yakınındaki bir yamaçta yer alan bir semt olması, bu bölgede işçi ve çalışan nüfusunun her daim çok yoğun olmasını, buna bağlı olarak bekâr odaları veya bekârhane denilen, bekâr nüfusun barındığı yapıların bulunmasını, devamında da bölgede önemli sosyal sorunlar ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. 19. yy'da ve 20. yy'ın ilk yarısında iyi bir dönem geçirdiği bilinen semtin 1923 tarihli Pervititch haritasındaki durumu (Şekil 1) bunu doğrular niteliktedir. Harita detaylı olarak incelendiğinde bölgede birçok konak, yerli ve yabancı okul, kilise, sosyal yaşamın göstergesi olan yapı ve yoğun bir konut stoku göze çarpmaktadır. Örneğin Şekil 1'de Amerikan Protestan Kilisesi, Gedikpaşa Hamamı, çoğunluğu kâgir olan yoğun bir konut stoku ve avlular, bahçeler görülmektedir. Şekil 2'de ise Şekil 1'deki alanın batı tarafı bulunmaktadır. Bu alanda Gedikpaşa'nın birbirini kesen iki ana aksı bulunmakta, aynı zamanda alandaki ahşap (sarı renk) ve yığma (pembe) yapı stokunun yoğunluğu göze çarpmaktadır.

Şekil 1: Gedikpaşa Hamamı ve çevresi

Kaynak: <https://www.istanbulium.net/2016/10/pervititch-haritalari-tarihi-yarimada.html> (Erişim: 02.02.2020)

Şekil 2: Gedikpaşa'da iki ana aksın kesişimi

Kaynak: <https://www.istanbulium.net/2016/10/pervititch-haritalari-tarihi-yarimada.html> (Erişim: 02.02.2020)

Tarihi boyunca bir ikamet alanı olmasına karşın Gedikpaşa, 1950'lerden sonra bu kimliğini yitirmeye başlamış, günümüze ise bir iş sahası hâline gelmiştir. Semt, günümüzde iş hanları, mağazalar, irili ufaklı atölyeler ve depolarla doludur ve istisnalar haricinde ailelerin yaşadığı bir alan değildir. Havanın karamasıyla birlikte mesai bitince ve kepenkler indirilince Gedikpaşa deyim yerindeyse bir hayalet semte dönüşmektedir (Şekil 3 ve 4).

Şekil 3: Gedikpaşa sokakları
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 4: Gedikpaşa sokakları
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa'da mesainin sürdüğü aydınlık saatlerde sokaklar kolilerle, hamalların yük taşımaya kolaylaştıracak araçlarıyla (Şekil 5), ticari malzemelerle (Şekil 6 ve 8), insanlarla, bölgenin dar sokaklarına uygun üç tekerlekli, ön kısımları bir motorsikleti andıran küçük kasalı kamyonetleriyle (Şekil 7) kaotik bir görüntü oluşturmaktadır. Dükkânlara, mağazalara, depolara ve hanlara yoğun şekilde mal giriş çıkışı gerçekleşmekte ve bu düzensizlik durumu her gün sürmekte, ancak bir noktadan sonra bu düzensizlik de bölgeye özgü bir düzene evrilmiş gözükmektedir.

Şekil 5: Gedikpaşa sokakları
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 7: Gedikpaşa sokakları
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 6: Gedikpaşa sokakları
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 8: Gedikpaşa sokakları
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa, çok sayıda tarihî sivil mimari örneği binayı barındıran, İstanbul ile Suriçi için kıymetli bir bölgedir. Ancak önceki kısımlarda paylaşılan alıntılarda Ahunbay'ın da değindiği gibi bu yapıların birçoğunda sonradan eklenmiş ve günümüze dek göz yumulmuş katlar bulunmaktadır (Şekil 9, 10, 11, 12, 13, 14) Bu bireysel inisiyatifler sonucunda yapılan uygulamalar hem söz konusu yapıların ömrünü kısaltmakta ve onarılması zor tahribatlar yaratmakta hem de semtin dokusuna büyük zararlar vermektedir. Kat eklemeleri dışında neredeyse tüm binaların dış cephelerinde görülen baz istasyonu, klima, çanak anten gibi ekler de (Şekil 10) binaların özgün niteliğini bozan unsurlardır.

Şekil 9: Tarihi sivil mimari örneklerinde ek katlar
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 10: Tarihi sivil mimari örneklerinde ek katlar
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 11: Tarihi sivil mimari örneklerinde ek katlar
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 12: Tarihi sivil mimari örneklerinde ek katlar
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 13: Tarihî sivil mimari örneklerinde ek katlar
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 14: Tarihî sivil mimari örneklerinde ek katlar
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Ek katlar çıkılarak da olsa hâlen kullanılmakta olan çok sayıda tarihî sivil mimari örneğinin yanında artık kullanılmayan (Şekil 15) ve girişleri belediye tarafından tehlike yarattıkları nedeniyle kapatılmış (Şekil 16) örnekler de mevcuttur. Bu yapılara -başta mülkiyet sorunları olmak üzere- birçok nedenden ötürü uzun zamandır müdahale edilememektedir.

Şekil 15: Terk edilmiş tarihî sivil mimari örnekleri
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 16: Terk edilmiş tarihî sivil mimari örnekleri
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa'nın dokusu büyük tahribata uğramış hâledir. Çatıları yıkılmış olmasına karşın zemin katları ticarî ürünlerin saklandığı depo olarak kullanılan (Şekil 17) çok sayıda yapının yanı sıra, hem semtin dokusuna zıtlık arz eden hem de Suriçi'nin Marmara Denizi yönünden görülen silüetini bozan yüksek binalar mevcuttur. Şekil 18'de görülen, 4-5 kâgir kat üzerine çıkılmış 6 ek katlı yapı, bu duruma örnek teşkil eden çok sayıda yapıdan sadece biridir.

Şekil 17: Çatısı çökmüş, zemini ise depo olan yapı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 18: Kâgir üstü ek katlarla 10 katı aşan yapı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Tahribata uğramamış sivil mimari örnekleri ise yok denecek kadar azdır. Şekil 19’da görülen bina ve benzerleri bugün parmakla gösterilebilecek kadar azalmış durumdadır. Özellikleri ve geçirdikleri dönüşümler itibarıyla taban tabana bir zıtlık eden yapı sıraları artık semtle özdeşleşecek seviyeye gelmiştir. Şekil 20’de bitişik nizam duran üç bina bu durumu ortaya koyan belirgin bir örnektir. Solda, semtte çok fazla sayıda bulunan ve hem kalitesi hem de dış cephesi itibarıyla estetikten uzak bir yapı arz eden bir bina, ortada son yıllarda restorasyon görmüş estetik bir bina, sağda ise İstanbul’un son 30-40 yılına deyim yerindeyse imzasını atmış BTB cepheli bina, Gedikpaşa’nın zıtlıklarla dolu dokusunu açıkça ortaya koyar niteliktedir.

Şekil 19: Bozulmadan kalabilmiş ender bir yapı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 20: Birbirleriyle zıtlık arz eden üç yapı tipi
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa’nın tarihî dokusunun tahribata uğraması sadece yapıların terk edilmesi, korunmaması, bakımsız bırakılması, hor kullanılması ile değil, görselliğinin bozulması ile de gerçekleşmektedir. Semtte bulunan çok sayıda ticari işletme, şirket veya kuruluş, binalarının cephelerini Gedikpaşa’nın ruhuna aykırı yapı unsurlarından oluşturmakta ve semtin tarihî dokusunu yok etmekte, bir anlamda kimliksizleştirmektedirler. Şekil 21, 22 ve 23’te görülen dış cephesi camekânlı yapılara Gedikpaşa’nın neredeyse her sokağında rastlanabilmektedir. İşletme ve mağaza sahipleriyle benzer estetik anlayışına sahip oldukları söylenebilecek olan mimarlarca inşa edilen bazı kamu kurumu binaları da Gedikpaşa’nın tarihî dokusuna fazlasıyla zıt bir görünümle faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedirler. Örneğin, Şekil 24’teki bina bugün Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı olup, İstanbul Defterdarlığı bünyesinde Beyazıt Eğitim Tesisi ve Konukevi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 21: Semt dokusuyla uyumsuz dış cephe
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 22: Semt dokusuyla uyumsuz dış cephe
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 23: Semt dokusuyla uyumsuz dış cephe
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 24: Semt dokusuyla uyumsuz kamu binası.
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa'nın kendine has dokusunu tahribata uğratan başka yapı tipleri de bulunmaktadır. Şekil 25'te görülen büyük otel yapısı bunlardan biridir. Şekil 26'da görülen iş hanı ise benzerlerine bölgedeki neredeyse her sokakta rastlanan ve semti ailelerin ikametine müsait olmayan bir ortama dönüştüren yapı tipidir. Ahunbay (1999, s. 127), bu konuyla ilgili olarak, çevre karakterine uyum kaygısı gütmeyen, maksimum rant sağlamak için yapılan binalarla kentsel çevrenin görünümünün tekdüzeleştiğini, yüzyılların birikimiyle ortaya çıkan tarihî sokak perspektiflerinin yok edildiğini belirtmiştir. Yazarın da dikkat çektiği gibi, küçük parsellerden oluşan kent dokularında, iki veya daha çok sayıda parselin birleştirilmesi devasa bloklar (Şekil 24 ve 25) yapılmasına imkân vermekte, yeni imar planlarına göre yapılan bu binalar cepheleri ve iri kütleleriyle dokuyu yok etmektedir.

Şekil 25: Mimari dokuyla uyumsuz otel yapısı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 26: Konut yoğunluğunu azaltan iş hanı yapısı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa'daki yoğun ticari hayat binaların dış cephelerine de yansımıştır. Zemin katlara ve yapıların üstlerine yerleştirilen büyük reklam tabelaları ve çarpıcı renklerdeki ışıklı reklam panoları, bu tarihî bölgede estetikten uzak bir görünüm oluşmasına neden olmaktadır (Şekil 27, 28, 39, 30).

Şekil 27: Bölgedeki bir tabela örneği
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 28: Bölgedeki bir tabela örneği
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 29: Renkli ve ışıklı vitrin örneği
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 30: Renkli ve ışıklı vitrin örneği
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa mimari nitelik açısından sadece konut stokuna sahip değildir. Semtte eskilerden günümüze ulaşmış, sosyal ve eğitim amaçlı inşa edilmiş binalar da mevcuttur. Şekil 31'de görülen bina, 19. yy'da Katolik Fransız papazlarca Ermeniler arasında Katolik mezhebini yaymak için kurulmuş bir bina olup 1962'den sonra Gedikpaşa Ortaokulu olarak hizmet vermiştir. (URL 8) Yapı, günümüzde ise bir kamu kurumuna ev sahipliği yapmaktadır. Şekil 32'deki bina ise Gedikpaşa Amerikan Okulu olarak bilinen ve günümüzde ise otel işlevi ile kullanılmakta olan bir yapıdır.

Şekil 31: Eski Gedikpaşa Ortaokulu binası
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 32: Eski Gedikpaşa Amerikan Okulu binası
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Semt eski tarihlerde -makalede paylaşılmış Pervititch Haritalarında da görüldüğü üzere- belli seviyede bir yeşil alan (park, avlu, bahçe vb.) yoğunluğuna sahiptir. Ancak İstanbul'un nüfus yoğunluğunun bir dönemden sonra hızla artması, kentin birçok yerinde olduğu gibi Gedikpaşa ve çevresinde de üzerinde bina olmayan en ufak alanların dahi yapılaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle günümüzde Gedikpaşa park, bahçe, ağaç gibi açılardan kısır bir bölgedir. Sadece belli yerlerde baş göstermiş ağaçlar göze çarpmaktadır (Şekil 33 ve 34).

Şekil 33: Binanın içinde büyümüş bir ağaç
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 34: İş hanıyla bütünleşmiş bir ağaç
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa ve çevresindeki sokaklarda, bölgenin tarihinin derinliğini yansıtan değişik niteliklerde çok sayıda tarihî eser mevcuttur. Yerleşimin yoğunluğunun kanıtı sayılabilecek çeşmeler bu eserlerin başlıcalarıdır. 1780 tarihli Canfeda Kadın Çeşmesi (Şekil 35) ve 1819 tarihli II. Mahmud Çeşmesi (Şekil 36) bölgenin en çok bilinen çeşmelerindedir.

Şekil 35: Canfeda Kadın Çeşmesi
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 36: II. Mahmud Çeşmesi
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa denildiğinde akla ilk gelen eserlerden biri Gedikpaşa Hamamı'dır. 1475 yılında inşa edilen hamam günümüze dek önemli afetler geçirmiş olsa da büyük çaplı onarımlarla birlikte günümüze ulaşmış olup hâlen hamam olarak faaliyet göstermektedir (Şekil 37). Gedikpaşa tarihinde önemli bir yer tutan bir diğer eser ise 1884 yılında yıktırılan Gedikpaşa Tiyatrosu'dur. Suriçi'nin ilk tiyatrosu olan ve 1859'da inşa edilen Gedikpaşa Tiyatrosu, aynı zamanda Namık Kemal'in kaleme aldığı Vatan Yahut Silistre isimli oyunun ilk kez sahnelendiği tiyatrodur. Tiyatronun ömrü çok kısa sürmüş olsa da etkisi büyük olmuştur. Öyle ki mekânın o dönem yer aldığı caddenin adı bugün hâlen Tiyatro Caddesi'dir.

Şekil 37: : Gedikpaşa Hamamı iç mekânı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 38: Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi kapısı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa ve çevresi tarihten bu yana çeşitli din, mezhep ve milliyetlerden insanın bir arada yaşadığı, bu nedenle de dinî yapı çeşitliliği olan bir bölgedir. Hâlen faal olan Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi (Şekil 38), Aya Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi (Şekil 39), Ermeni Protestan (İncil) Kilisesi (Şekil 40) bu çeşitliliğin göstergeleridir.

Şekil 39: Aya Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 40: Ermeni Protestan (İncil) Kilisesi
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Bu noktaya kadar bahsedilmiş olan binalar, eserler, yapılar vd. kolaylıkla gözlemlenebilen ve farkında olunabilen öğeler iken bir de Divan Yolu Caddesi, Yeniçeriler Caddesi ve Ordu Caddesi'nden oluşan hatta paralel olarak uzanan, Binbirdirek'ten Laleli'ye kadar olan ve Gedikpaşa'nın merkezde yer aldığı hat üzerinde bulunan Bizans dönemi kalıntıları mevcuttur. Suriçi'nin, başta Sultanahmet ve çevresi olmak üzere belli noktalarında Bizans dönemi kalıntılarının bir kısmı iyi korunmuş olsa da Gedikpaşa gibi bazı bölgelerde yoğun olarak bulunan kalıntılar büyük oranda tahrip edilmiş, yok edilmiş, az bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Yalnızca alanının uzmanı olan arkeologlar, tarihçiler, sanat tarihçileri ve bu meslek gruplarının vasıtasıyla bu kalıntılardan haberdar olan ve koruma kararları çıkarabilen resmî kurumlar haricinde pek az kimse bu kalıntılardan haberdardır. Oysa Gedikpaşa bölgesi Bizans döneminde kuzeyde, Çemberlitaş'ta bulunan Konstantin Forumu'na, Beyazıt'ta bulunan Theodosius Forumu'na ve güneyde ise bugünkü Yenikapı'da konumlanmış olan Theodosius Limanı'na ve bugünkü Kadırga-Kumkapı hattındaki eski limanlara çok yakın bir noktada yer almasından ötürü yerleşimin ve hareketin yoğun olduğu bir alandı. Bu nedenle de bu bölgede çok sayıda saray, kilise, hamam vb. yapılar inşa edilmiştir. Bu yapıların çoğu günümüze ulaşamamış, ulaşan kısımları ise toprağa ya da betona gömülme suretiyle yapıların temellerini teşkil etmiştir. Bir şekilde günümüze ulaşan yapılar ise çeşitli dönemlerde tespit edilmiş, Koruma Kurullarınca koruma altına alınmıştır. Ancak bu kararlar verildikten sonra bu nadide kalıntılar hakkında kayda değer çalışmalar yapılmamış, bir anlamda çürümeye bırakılmıştır. Makale için bu kalıntıların önemli bir kısmının son vaziyetleri kayıt altına alınmıştır.

Şekil 41 ve 42'de görülen ve Binbirdirek'te Peykhane Caddesi üzerinde 230 Ada 9 Parseldeki bir halı mağazasının bodrum katında bulunan altyapı az sayıda başarılı restorasyon ve koruma örneklerinden biri olarak gösterilmektedir. Günümüzde Binbirdirek Sarnıcı olarak bilinen Philoxenus Sarnıcı'nın bulunduğu alanda yer aldığı bilinen Philoxenus Sarayı'na ait olduğu düşünülen bu altyapının sarayın hamamı olduğu tahmin edilmekte ve Erken Bizans dönemine tarihlenmektedir (Özgümüş, 2009, s. 5) Bu altyapı günümüzde binanın yemekhanesi olarak kullanılmakta, restorasyon

sırasında bulunan bazı parçalar ise (damgalı tuğlalar vb) aynı alanda sergilenmektedir. Altyapının bulunduğu katın üst katının zemini ise cam bir platformdan oluşturulmuş, böylece kalıntıların teşhiri başarılı bir şekilde sağlanmıştır.

Şekil 41: Terzioğlu Halıcılık'ın altındaki kalıntı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 42: Terzioğlu Halıcılık'ın altındaki kalıntı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Yukarıdaki kalıntının bulunduğu parselin yanındaki parselde (230 Ada 10 Parsel) bulunan iş hanının altında yer alan kalıntı da Şekil 41 ve 42'deki yapının devamı kabul edilen ve yine Philoxenus Sarayı'na ait olduğu düşünülen (Özgümüş, 2009, s. 5) bir altyapıdır (Şekil 43 ve 44). Bu kalıntıların bulunduğu bodrum günümüzde kazan dairesidir.

Şekil 43: Servet Han'ın altındaki kalıntı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

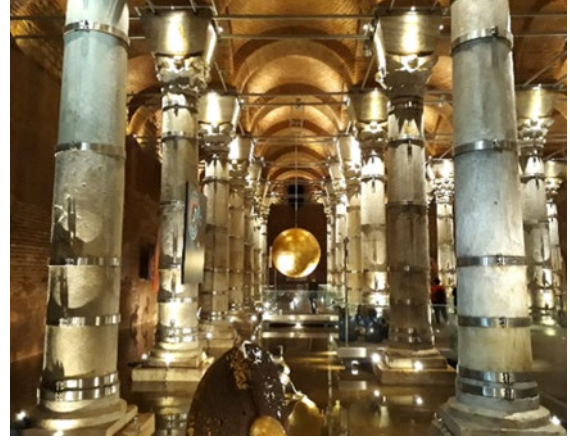
Şekil 44: Servet Han'ın altındaki kalıntı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Söz konusu kalıntıların olduğu noktadan Divan Yolu Caddesi'ne doğru yol alındığında, yıllar süren kapsamlı restorasyonu 2018 yılında biten ve kısa sürede ziyarete açılan Şerefiye Sarnıcı'na (Şekil 45 ve 46) ulaşılmaktadır. İnşası 443 yılında tamamlanan sarnıcın üst kısmına 1910'lu yıllarda Arif Paşa Konağı, 1950'lerden sonra ise Eminönü Belediye Binası inşa edilmiştir. 2010 yılına gelindiğinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Eminönü Belediyesi binası yıkılmış ve sarnıç ortaya çıkartılmıştır. Sarnıcın etrafındaki yapıların ortadan kaldırılması sonrasında alan, çevre düzenlemesi ile birlikte arkeolojik park hâline dönüştürülmüş ve restorasyon başlatılmıştır (URL 9). Şerefiye Sarnıcı günümüzde çeşitli sergilere ve konserlere ev sahipliği yapmaktadır. Sarnıcın aktif bir şekilde halk katılımına açık olarak kurgulanmış oluşu, tarihî yapıların korunduktan sonra sosyal yaşama nasıl entegre edileceği konusunda yerinde ve sağlıklı örneklerden birini teşkil etmektedir.

Şekil 45: Şerefiye Sarnıcı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 46: Şerefiye Sarnıcı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şerefiye Sarnıcı'ndan Yeniçeriler Caddesi'ne paralel olarak Gedikpaşa'ya ilerlendiğinde ise Divani Ali Sokak'ta 1166 Ada 23 Parseldeki iş hanının bodrumunda bulunan ve tahribata uğrasa da iyi korunmuş bir şekilde günümüze ulaşabilmiş ve 6. yy'a tarihlenen bir sarnıçla karşılaşılır (Şekil 47 ve 48). Bu sarnıcın zemini önemli ölçüde yükseltilmiş ise de (Özgümüş, 2008, s. 154) günümüzde hâlâ görülebilmekte ve aynı zamanda bir imalat atölyesi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 47: Divani Ali Sokak'taki sarnıç
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 48: Divani Ali Sokak'taki sarnıç
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Yukarıdaki sarnıca 100 metre mesafede, Gedik Paşa Caddesi üzerinde 207 Ada 13 Parselde bulunan bir nargile kafenin bodrumunda yer alan kalıntı ise 12. yy'a ait olduğu düşünülen beşik tonozlu bir yapı olup, o bölgede yer aldığı tespit edilen bir kilise yapısına ait olduğu tahmin edilmektedir (Özgümüş, 2008, s. 154). Kalıntı, günümüzde kafenin deposu olarak kullanılmakta ve bakımsız bir görünüm arz etmektedir.

Son kalıntıdan Gedikpaşa Hamamı'na inilip batıya, Soğanağa Camii yönüne gidildiğindeyse 689 Ada 54 Parselde yer alan Soğanağa İş Merkezi'nin arka tarafında kalan büyük ölçekte bir kalıntıya rastlanmaktadır (Şekil 49 ve 50). 6. yy'a ait hypokaustlu bir Bizans kalıntısı olduğu düşünülen kalıntı, dışarıdan ölçülebildiği kadarı ile 11x7 metre olup bulunduğu parselin diğer tarafında yer alan iş merkezinin altında devam etmektedir (Özgümüş, 2008, s. 153-154). Günümüzde yapının çevresine ve iç kısmına sabitlenen çelik konstrüksiyonun üzerinde bir iş hani yer almaktadır.

Şekil 49: Soğanağa İş Merkezi altındaki kalıntı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 50: Soğanağa İş Merkezi altındaki kalıntı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Koruma kurulu kararı ile günümüze kadar ulaşmış, ancak köhneleşmiş bir vaziyette duran bir başka kalıntı ise bir önceki noktayla aynı hat üzerinde, 758 Ada 15 Parseldeki Turquoise Center'ın en alt katında bulunan ve içinde çok az bir seviyede su bulunan 3x3 metre ölçülerindeki sarnıçtır (Özgümüş, 2008, s. 155). Günümüzde sarnıcın yer aldığı bölüm hanın deposu olarak kullanılmakta olup hayli dağınık ve bakımsız bir görünüm sergilemektedir.

Soğanağa'daki son iki kalıntının yer aldığı sokağın bir üst sokağında ise yalnızca Suriçi değil, İstanbul çapındaki en başarılı koruma ve işlevlendirme örneklerinden biriyle karşılaşılır. 689 Ada 78 Parselde yer alan Antik Hotel'in altında yer alan kalıntılar, otelin inşaatı sırasında fark edilmiş ve sonrasında proje revize edilerek kalıntıların mümkün olduğunca korunması sağlanmıştır. 6. yy'a ait olduğunu düşünülen yapının sütunları in situ (yerinde) olarak korunmuştur (Özgümüş, 2008, s. 155). Altuğ (2013, s. 318), 1984 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri denetiminde gerçekleştirilen temel kazısında ortaya çıkarılan bu kalıntının bir sarnıç yapısı olduğunu, içinin tamamen su geçirmez sıvalar ile kaplandığını belirtmiştir. Bu sarnıç, günümüzde çeşitli resim, heykel vb. sergilere ev sahipliği yapmakta (Şekil 51 ve 52), aynı zamanda otelin lobisinde birçok Bizans (Şekil 53) ve Roma dönemi (Şekil 5) kalıntısı sergilenmektedir.

Şekil 51: Antik Hotel Sarnıcı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 52: Antik Hotel Sarnıcı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 53: Bizans dönemi su künkleri (MS 450)
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 54: Roma dönemi mezar taşı (MS 50-90)
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Antik Hotel'den çıkılıp Ordu Caddesi'nin bir alt sokağında Laleli yönüne ilerlendiğinde ise artık Gedikpaşa'dan çıkmış olsa da makalede odaklanılan hattın en önemli yapılarından biri olan Myrelaion Kilisesi'ne (Bodrum Mesih Paşa Camii) ulaşılır. Aksaray Caddesi, Şair Haşmet Sokak ve Mesihpaşa Caddesi arasında yüksek binalarla kuşatılmış bir konumda olan kilise yapısının yerinde Bizans İstanbul'unun günümüze ulaşmış en eski yapılardan birisi olan bir rotundanın bulunduğu, bugünkü Myrelaion Kilisesi'nin ve Şekil 55 ve 56'daki sarnıçın, bu yapının kalıntıları üzerine inşa edildiği tespit edilmiştir. Roma'daki Pantheon yapısıyla biçim ve ebat olarak büyük benzerlik gösterdiği söylenen bu yapının üzerine inşa edilen (Altuğ, 2017, s. 12-13) sarnıç, 1992 yılında temizlenmiş ve restore edilmiş, 2019 yılına kadar da bir çarşı olarak hizmet vermiştir. Makalenin kaleme alındığı tarihte ise çarşının tahliye edildiği ve sarnıçın atıl vaziyette olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 55: Myrelaion Sarnıcı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 56: Myrelaion Sarnıcı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

3. Kentsel Korumanın Gereklilikleri ve Gedikpaşa Senti ve Çevresine Yönelik Öneriler

Bu bölümde kentsel koruma uygulamalarında eksik olan ve geliştirilmesi gereken yönler, bunların kentin ve kentli insanın yaşamına neden ve nasıl entegre edilmesi gerektiğine dair tespitler ve devamında ise Gedikpaşa özelinde tarihî dokuya sahip kentsel alanlar için hangi önlemlerin alınması gerektiğine dair öneriler paylaşılmıştır.

3.1. Kentsel Korumanın Gereklilikleri

Kültürel varlıklar tüm insanlığın ortak malıdır ve bu özellikleri nedeniyle bir miras olarak görülmektedirler. Kültürel varlıkları koruma ve yaşatma sorumluluğu da bu nedenle tüm insanlığın ortak sorumluluğudur. Bu sorumluluğun toplumun ve yönetim birimlerinin bütün bileşenleri tarafından üstlenilmesi ise koruma kültürünün varlığıyla mümkün hâle gelmektedir.

Kent ise, kentleri var eden ve kültürel ortamı oluşturan insanların da değiştiği gibi; sosyal, ekonomik ve kültürel dinamiklere ya da zaman içinde farklılaşan değer yargılarına bağlı olarak yenilenen ve dönüşen bir organizmadır. Bu

dönüşümün olağandan daha hızlı, kontrolsüz ve amaçsız ya da kentin ve kentli insanın aleyhine gerçekleşmesi; kentsel mekânın değerini yitirmesi, bozulmaya uğraması, kimliksizleşmesi ve toplumsal hafızanın geri dönüşü olmayacak biçimde zarar görmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle koruma sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için korumanın kentsel ölçekte, makro ölçekli kararlarla birlikte ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Türkiye ise bu konuda kültürel değerlerini bir miras olarak önemseme, bunları yazılı ve görsel olarak belgeleme, farkındalığını geliştirmeye gayret etme anlamında yeterli bir ülke olamamıştır; zira ülkenin yaklaşımının önceliği kültür ve kamu yararı değil, iktisadi tercihleri olmuştur (Köksal, 2013, s399-400). Ahunbay da (1999, s. 127) kentleri yaşayan birer organizma olarak nitelendirmiş, tarihî bir eseri kapalı bir mekânda veya müzede saklamanın görece kolay olduğunu, tarihî bir kenti özelliklerini yitirmeden koruyabilmenin arkeolog, sanat tarihçisi, sosyolog, mimar, şehir plancısı, çevre bilimcisi, iktisatçı, peyzaj mimari gibi çeşitli disiplinlerden uzmanlar içeren disiplinlerarası bir çalışma, iyi bir örgütlenme, yeterli sermaye ve duyarlı bir kamuoyu gerektirdiğini ifade etmiştir.

2002 yılında yapılan Türkiye’de Tarihi Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumunun 1. Komisyon Sonuç Raporuna (2002, s. 134-136) göre toplumların geçmişi ve bugünü arasında bağlantı kuran tarihî çevrelerin kente yeniden kazandırılması konusunda en önemli gerekliliklerden biri de korumanın önünü açan kapsamlı bir yasal bir çerçevenin varlığıdır. "Koruma Amaçlı İmar Planı" kavramı ülkemizde 1970’li yıllarda önem kazanmaya başlamış koruma konusunu yasal bir zemine oturtabilme çabalarının çıktısı olarak meydana gelmiştir. Oluşturulan imar planları, yasanın belirlediği sit alanlarıyla sınırlı kalmış, alanın kentin genel kapsamı içindeki konumu, önemi, geleceğindeki rolü ve tüm bağlantıları bir kenara bırakılarak kentsel sit alanı tek başına planlanmıştır. Koruma olgusunun çağdaş bir koruma anlayışı çerçevesine kavuşabilmesi; fiziki mekânın, içinde yaşayan varsa onunla birlikte korunması, mekânın kent bütünüünün kentsel bir mekânı hâline gelebilmesi, kentli insanın da bu mekânları benimsemesi ve yeniden kullanmaya istekli hâle getirilmesi ile mümkündür.

Kentleri, kültürel değerlerini koruyarak yenilemek için uzman bilgisine dayalı girişimlere, fizibilite analizlerine ve çok yönlü altyapı çalışmalarına ihtiyaç vardır ve bu çalışmalar çok aktörlü, çok katmanlı ve çok disiplinli olmalıdır. Bu yapılmadığında, toprak değerine dayalı, kamu yararından ziyade şahsi çıkarların ön planda tutulduğu, uzun vadedeki sonuçların hesaba katılmadığı ve geri dönüşü olmayan Tarla başı, Sulukule, Konak, Ulus gibi kentsel korumayı hedefleyen, ancak uygulamada tam tersi bir yaklaşımın söz konusu olduğu projeler hayata geçirilmiş olmaktadır (Köksal, 2013, s. 400). Koruma uygulamalarında özgün niteliğin korunması da önemli gerekliliklerdendir. Bir kültür varlığının hem mimari dilde hem malzemede hem de mekânsal dizgede korunması gerekir. Ancak bugün korunmaya değer bulunan yapıların çoğunda kolaycı bir tutumun sergilenerek, özgün yapıyı bozan uygulamaların tercih edildiği göze çarpmaktadır (1. Komisyon Sonuç Raporu, 135).

Kentsel koruma uygulamalarının hayata geçirilmesinde en büyük sorunlardan biri ekonomik sorunlardır. Bugüne dek koruma aşamasında gerekli kaynakların yaratılmasında devletin yeterince etkin olamadığı, mal sahiplerinin korunması gerekli tescilli yapıları kendi öz kaynakları ile korumaya ve restore etmeye çalıştıkları görülmektedir. Tescilli bir yapı tescil olduğu günden itibaren kamu malına dönüşmekte, kullanıcıya kamu adına sorumluluk yüklenmekte, buna karşın söz konusu yapının korunmasına yönelik kamu kaynakları genelde devreye girememektedir (1. Komisyon Sonuç Raporu, 136). Dolayısıyla mal sahibinin, tescil edilen bir kültür varlığını öz kaynakları ile kamu adına kamu yararı için koruması durumu söz konusu olmakta, ancak çoğu durumda mal sahibi korumaya kendi açısından haklı sebeplerle bütçe ayıramamaktadır. Bu durumun önüne geçmek için birtakım önlemler fayda sağlayabilecek potansiyeldedir (1. Komisyon Sonuç Raporu, 139). Örneğin, uluslararası standartlara uygun projeler geliştirildiğinde uluslararası finans kaynaklarından katkı alınması kolaylaşacaktır. Merkezî yönetim, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin birlikte projeler geliştirmeleri hem söz konusu destekleri almalarını kolaylaştıracak hem de kültürel mirasın korunması konusunda önemi büyük olan yönetim süreci de belli ölçüde sağlanmış olacaktır.

Koruma müdahaleleri ve restorasyon uygulamaları aşamasına geçildiğinde ise teknik açıdan birçok gereklilik ortaya çıkmaktadır. Bunlar kısaca; tarihsel süreklilik ile ilgili her türlü fiziksel verinin belge değeri olması nedeniyle korunması ve buna bağlı olarak en az müdahalenin esas alınması; müdahalelerin geri dönüştürülebilir ve yenilenebilir olması; tarihsel sürekliliğin doğru yorumlanabilmesi için müdahalelerin mümkün olduğu ölçüde in situ korumaya olanak vermesinin amaçlanması; sürdürülebilirliğin sağlanması; bağlama sadık kalınması; yapı ya da eserin kültürel öneminin güçlendirilmesi olarak sayılabilir (Aykaç, 2009, s. 40).

3.2. Kentsel Korumada İşlevlendirme

Tarihî dokuların yaşatılabilmesi, bugüne işlevsel olarak katılmaları ve bunun kentin bütünüyle organik birleşmesinin sağlanması ile mümkün olabilmektedir. Bu nedenle bugünün koşullarına uygun yeni işlev tanımları yapmak ve bu

tanımları yaparken geçmişten gelen verileri de kullanarak yeni bir sentez ortaya çıkarmak gerekmektedir (Kuban, 2001, s. 32). Günümüzde, kent merkezinde bulunan ve tanımlanamayan açık alanlar, arkeolojik kalıntılar, tahribata uğramış yapılar koruma amaçlı imar planlarında ele alınmalarına karşın, kent yaşamına aktif biçimde dahil edilememektedir. Tarihi kalıntılar ve yapılar gündelik yaşamla bütünleştirilemediği durumda başarısız bir kentleşme söz konusu olacak ve kent merkezleri terk edilmeye devam edecektir. Böylece geçmiş, kentliler için hem kültürel bir engel yaratacak hem de zahmet verici, olumsuz bir duruma sebep olacaktır. Bu nedenle söz konusu noktaların, tarihsel ve fiziksel değerlerini açığa çıkarmakta ve bu alanları günümüz kentiyle bütünleştirmekte, kent kimliğinin korunması ve sürekliliğin sağlanmasında verimli bir araç olan kentsel tasarım uygulamaları ciddi rol oynamaktadır (Aykaç, 2009, s. 36).

3.3. Kentsel Koruma Anlayışının Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Günümüzde, kentlerin hatırlandıkları ve hafızalarını koruyabildikleri ölçüde hayatta kalabildikleri düşüncesinden hareketle, kentlerin her birinin bir marka hâline gelmeye çalışması, kendilerini belli bir etiket veya logo ile tanıtmaya çabalamaları, böylelikle hayatta kalma mücadelesi vermeleri gerekmektedir. Böyle bir mücadeleden yoksun kalmak bilişsel, kolektif, kültürel ve kurumsallaşmış bir hafızadan yoksun kalmak anlamına gelmekte, bu da hem kentlerin hem de kentli insanın yok oluşu demektir (Sam ve Sam, 2014, s. 401). Kenti korumak ve pazarlamak ise kentlilik bilinciyle mümkündür. İnsanların kendilerini kente ait hissetmemesi, kendilerini yaşadıkları kentlerle özdeşleştirememesi, kente karşı bir sorumluluk duygusu hissetmelerine engel olmakta, bunun sonucunda da kentler bir anlamda sahipsizleşmekte, böylelikle de kent mekânları çürümekte, tahrip olmakta, gelişmemektedir. Bu nedenle kentli insan kente yönelik bir ait olma duygusu taşımalı, buna bağlı olarak da kentin yönetimine mümkün olduğu kadar katılmalı ve kente ilişkin mekanizmaları çalıştırmaya gayret göstermelidir (Kaya, 2007, s. 137).

Tarihi yapı ve dokuların yaşatılması ancak geleneksel değerlerle çatışmayan sürekli bir kullanım ile olanaklıdır. Bu bağlamda, tarihi dokuyu korumaya dönük kararlarda yapıların kullanıcı ihtiyaçlarını karşılmasına özen göstermek faydalı olacaktır. Ayrıca kullanılmayan yapıların sayısındaki artış, çöküntü yönünde tetikleyici bir etki yaratacağından, bu yapıların ivedilikle tespiti ve yeniden kullanıma hazır hâle getirilmesi gerekmektedir (Kara, 2013, s.384).

Özden'in (2013, s. 417 ve 435) dikkat çektiği projeci yaklaşım konusu ise kentsel korumanın tam anlamıyla gerçekleşmesinin önündeki en büyük engel olarak gösterilebilir. Yazara göre planlama, üst ölçekli planlamadan kopmakta ve projeci denilebilecek bir yaklaşıma doğru dönüşmektedir. Küreselleşmenin artış gösteren hızıyla beraber bilgi ve iletişim teknolojilerinin en ufak bir gecikme ve durağanlığa dahi tahammülünün kalmaması, kamu yönetimlerinde projeci yaklaşımın benimsenmesini sağlamıştır. Projeci yaklaşımın daha kısa sürede somut ürün veren yapısı, üst ölçekli planların tercih edilmemesine sebep olmuştur. Gelinek noktada son 25-30 yıllık süreçte Türkiye'de üst ölçekli planlama yaklaşımının idare tarafından büyük oranda gözden çıkarıldığı ve kentsel mekânların planlar yerine noktasal projelerin kararlarına terk edildiği görülmektedir. Bu durum, sürdürülebilir bir kentsel gelişim açısından tehlike teşkil etmekte olup, kent yönetiminde söz sahibi olan merkezî yönetim ve yerel yönetimler bu tehlikeyi görmezden gelmekte, bu durum da büyük yatırımcı grupların rant amaçlı çatışmalarına yol açabilmektedir.

Son olarak koruma kültürünün oluşumu ve gelişimine yönelik uygulanması gereken politikaların sıralanması gerekirse, koruma kültürünün ülkedeki bütüncül kültür politikasının önemli bir bileşeni hâline getirilmesi; bireysel çıkarların yerine kentlilik bilincinin geliştirilmesi; sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin, kamuoyu temsilcilerinin koruma sürecine katılımlarının sağlanması; korumanın kalkınmaya katkı sağlayacak ve yeni gelir kaynakları oluşturacak boyutlarının vurgulanması; koruma uygulamaları ve projelendirme esnasında şeffaflığın sağlanması gibi politikardan bahsedilebilir (3. Komisyon Sonuç Raporu, 2002, s. 148-149).

SONUÇ

Günümüzde, tarihi niteliği yüksek kentlerin merkezinde bulunan birçok alan tehlikededir. Bu alanlardaki gerek tarihi yapı stoku gerekse de dışarıdan görülemeyen bazı arkeolojik kalıntılar günden güne özelliklerini yitirmekte, bazen insan eliyle bazense zaman tarafından tahribata uğramaktadır. Kentlerin özgün yönlerinin korunması ve yaşatılması, hem kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması hem kentli bireylerin bu mirastan faydalanması hem de kentlerin diğer kentlerle rekabet edebilmesi ve kendilerini tanıtabilmesi gibi açılardan elzemdir. Kent kimliklerinin farkına varılması ve vatandaşlar ile yönetenlerin dahliyle korunması, kent belleğinde de bir sürekliliği sağlayacak, kente olan bağlılıkların gelecek nesillerde de var olmasını sağlayacaktır. Koruma anlayışının gelişebilmesi için kentli insanların ve kent yöneticilerinin yaşadıkları alanların farkında olmaları, geçmişle günümüz arasında kurulacak bir bellek köprüsüyle

farkındalıklarının artması elzemdir. Bu durum nitelikli koruma anlayışlarının varlığını güçlendirecek, kent kimliklerinin özgünlüklerinin yaşatılmasını beraberinde getirecektir.

Gedikpaşa, İstanbul'un tarihî arka planı bulunan birçok semti gibi tehlike altındadır. Semtin mimari özellikleri açısından önem arz eden yapıları bakımsızlık, hor kullanım, zaman gibi etkenlerle giderek köhneleşmiş, bu durum bu yapıların terk edilmesini ve sonrasında düşük gelir grubundan insanlarca kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Bu yapıların bir kısmı da zamanla semtteki ticari faaliyetlerin kapsamında kullanılmaya başlanmış ve gelinen noktada semt ailelerin ikamet ettiği bir yer olmaktan tamamiyle çıkmıştır. Mesai saatinin bittiği anlardan itibaren Gedikpaşa fazlasıyla ıssız ve tekinsiz bir semt hâlini almakta, bu da semtin imajını olumsuz yönde etkilemektedir.

Gedikpaşa'da tarihî sivil mimari örneği yapıların büyük kısmı ek katlar ile yükseltilmiş, bunun yanı sıra birçok ekleme ve yanlış müdahalelerle büyük zararlar götmüştür. Yıkılmış yapıların yerine inşa edilen ve semtin dokusuna aykırılık teşkil edilen dış cephesi camekânlı, çok katlı binalar ise mimari ve estetik gibi açılardan kaotik bir görüntü yaratmaktadır. Gedikpaşa, bu olumsuzluklarıyla, tamamı sit alanı olan Fatih ilçesinde aciliyetle üzerine eğilimesi gereken bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Ancak 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kùltürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenecek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'dan hareketle hayata geçirilen Sulukule ve Tarlabası projelerinde hem kùltürel mirasın ve mimari dokunun baştan aşağı değiştirilmiş ya da değiştirilmekte oluşu hem de projelerin bu kadim semtlerde yaşayanların hakkını korumaktan çok uzak bir politikaya sahip olması, sosyal yönü zayıf bu tarz projelerin Gedikpaşa için de hayata geçirilmemesi gerektiğini göstermektedir.

Gedikpaşa, Sultanahmet bölgesine, Kapalıçarşı'ya, Beyazıt'a çok yakın, merkezî bir alandır ve buranın bütün değerleriyle korunması ve yaşatılması İstanbul'un kimliği, ruhu ve geleceği açısından önemlidir. Bu nedenle sivil mimari örneği yapıların korunması, yıkıp baştan inşa edilerek yapılmamalıdır. Koruma projeleri, merkezî yönetimin ve yerel yönetimlerin başını çektiği kentsel dönüşüm projelerinde sık sık adını duyuran şirketlere devredilmemelidir. Uygulanacak projelerde sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, kamuoyu, devletin kùltür kurulları muhakkak yer almalı; yerel yönetimler ve merkezî yönetim ise denetim rolünü üstlenmelidir. Aksi hâlde koruma adı altında pazarlanan ancak sosyal ve kùltürel yönleri zayıf kalan projelerin uygulanması söz konusu olacak ve Sulukule ve Tarlabası'ndaki süreç yeniden yaşanacaktır. Bunun yanında lansmanı yakın zamanda yapılmış olan Süleymaniye projesi de bu iki örnekle büyük benzerlik taşımakta ve Gedikpaşa'nın geleceği açısından da endişe yaratmaktadır.

Dokunun ve ruhun kaybedilmemesi için, yeraltında kalmış ancak kentin tarihi açısından önem arz eden kalıntıların korunması ve yaşatılması şarttır. Gedikpaşa ve çevresi, Bizans mirası açısından da zengin bir bölgedir. Ancak bu mirasın az bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Birçok Bizans kalıntısının üstüne çok katlı binalar yapılmış, büyük kısmı da betona gömülmüş vaziyettedir. Bazı arkeologların ve bilim adamlarının kişisel gayretleriyle birçok kalıntı büyük emekler sonucunda açığa çıkarılmış, devamında bu kalıntılar için ilgili koruma kurulları koruma kararı çıkarmıştır. Ancak bu kalıntılara günümüzde o parselde bulunan kullanıcılar tarafından yeterli özen gösterilmemektedir. Günümüzde söz konusu çevrede resmî kurumların ilgililerinin denetiminde restorasyonu yapılmış ve halkın kullanımına açılmış birçok Bizans eseri mevcuttur. Makalenin akışında mevcut durumları paylaşılan bu eserlerin de olumlu işlevlendirme örneklerinde olduğu gibi önce korunması, ardından yaşatılarak gündelik hayata katılmaları imkânsız değildir. Ancak bunun başarılması için çok disiplinli bir çalışma yapılmalı ve yönetişimin gerekleri yerine getirilmelidir. Bunlar yapıldığı takdirde Suriçi ve İstanbul'un tarihî ve kùltürel mirası gelecek kuşaklara aktarılmış olacak, ayrıca hem kentlilerin hem de yabancı turistlerin ilgisi Gedikpaşa gibi İstanbul'un simge semtlerine yönelebilecek, somut ve soyut anlamda katma değerler yaratılabilecektir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

KAYNAKÇA:

Kitaplar:

Ahunbay, Z. (1999). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

- Assmann, J. (2015). *Kùltürel bellek*. Tekin, A. (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Canberk, E. ve Özkök, R. (2011). *Ömür biter İstanbul bitmez*. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Hasol, D. (2012). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Kaya, E. (2007). *Kentleşme ve kentlileşme*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Kılıçbay, M. A. (2000). *Şehirler ve kentler*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kuban, D. (2001). *Türkiye’de kentsel koruma: kent tarihleri ve koruma yöntemleri*. 1. Basım, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Lynch, K. (2018). *Kent imgesi*. Başaran, İ. (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kùltür Yayınları.
- Nora, P. (2006). *Hafıza mekânları*. Özcan, M. E. (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Perec, G. (2017). *Mekân feşmekân*. Erkay, A. (Çev.), İstanbul: Everest Yayınları.

Makaleler:

- Altuğ, K. (2017). Myrelaion Rotunda’sı. *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı: 280, (12-16).
- Avcıoğlu, S. (2016). Tarihi çevrelerde kentsel koruma ve kentsel yenileme eğilimleri: yasal ve yönetsel çerçeve. *İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi Bellek ve Kentsel Koruma-II*, Sayı: 20 (698-719).
- Aykaç, P. (2009). Kentsel arkeolojik alanlarda tasarım süreci. *TMMOB Mimarlar Odası Dosya Dergisi: Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar*. Sayı: 14-1 (36-42).
- Beyazıt, E. & Gül, H. & Güneş, M. (2013). Kent kimliği ve kimliksizleş(tiril)en kentler üzerine bir tartışma. Ergun, C., Güneş, M. ve Dericioğulları Ergun, A. (Der.), *Kent Üzerine Özgür Yazılar* içinde (149-162), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Binan, D. U. ve Cantimur, B. (2010). Koruma alanında somut ve somut olmayan boyutlarıyla miras kavramının gelişimi ve “yerin ruhu”. Özaslan, N. ve Özkut, D. (Ed.). *Mimari Korumada Güncel Konular* içinde (175-191), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çınar, S ve Kart, N. (2005). Tarihi kentsel mekanları koruma olgusunun turizme etkileri ve Sultanahmet çevresi için bir öneri. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri: A, Cilt: 55, Sayı: 2, (71-86)*.
- Kara, E. U. (2013). Ayvalık merkezi kentsel sit alanında tarihi çevre korumaya yönelik bir araştırma ve sağlıklılaştırma önerisi. Eyüpgiller, K. K. ve Eres, Z. (Yay. haz.). *Mimari ve Kentsel Koruma: Prof. Dr. Nur Akın’a Armağan* içinde (375-386), İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Köksal, G. (2013). Kentsel koruma ve yenileme bağlamında sanayi mirası: bir kamu projesi olarak SEKA fabrikası örneği. Eyüpgiller, K. K. ve Eres, Z. (Yay. haz.). *Mimari ve Kentsel Koruma: Prof. Dr. Nur Akın’a Armağan* içinde (399-412), İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Ödekan, A. (2013). Tarihi çevre koruma bilim mi icraat mı?. Eyüpgiller, K. K. ve Eres, Z. (Yay. haz.). *Mimari ve Kentsel Koruma: Prof. Dr. Nur Akın’a Armağan* içinde (233-242). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Özaslan, N. (2010). Mimari koruma düşüncesinin tarihsel gelişimi. N. Özasan ve D. Özkut (Ed.), *Mimari Korumada Güncel Konular* içinde (1-16). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özden, P. P. (2013). Üst ölçekli planlamadan projeci yaklaşıma planlamanın değişen yüzü. Eyüpgiller, K. K. ve Eres, Z. (Yay. haz.). *Mimari ve Kentsel Koruma: Prof. Dr. Nur Akın’a Armağan* içinde (417-438), İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Özgümiş, F. (2008). 2006 İstanbul Sur İçi arkeolojik yüzey araştırmaları. *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, 151-162, Ankara.

Özgümiş, F. (2009). 2007 İstanbul Suriçi arkeolojik yüzey araştırması. *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 26. Araştırma Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, 1-14, Ankara.

Özgünel, C. (2007). Kültürel mirasın korunması üzerine düşünceler. Mengi A. (Ed.). *Kent ve Planlama: Geçmiş Korumak Geleceği Tasarlamak* içinde (39-46), Ankara: İmge Kitabevi.

Sam, R. ve Sam, N. Bir kente bakmak, bir kenti görmek. (2014). Neslihan Sam ve Rıza Sam (Der.), *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekânları: Kent ve Kentler* içinde (397-423), Bursa: Ezgi Kitabevi.

Şabudak, Ö. (2014). Tarihsel süreçte bir kentsel değişim örneği: Gedikpaşa. *İnsan & Toplum, Cilt: 4, Sayı: 7* (85-112).

Tekeli. İ. (1990). Bir kentin kimliği üzerine düşünceler, Prof. Dr. Mübeccel Kıray'a Armağan, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: VII, Sayı:1-2*.

1. Komisyon Sonuç Raporu. (2002). *Türkiye’de Tarihi Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu* içinde (133-139).

3. Komisyon Sonuç Raporu. (2002). *Türkiye’de Tarihi Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu* içinde (147-160).

Tezler:

Altuğ, K. (2013). *İstanbul’da Bizans Dönemi Sarnıçlarının Mimari Özellikleri ve Kentin Tarihsel Topografyasındaki Dağılımı*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Çöl. Ş. (1998). *Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

Diğer:

URL 1: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf Erişim: 31.01.2020.

URL 2: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf> Erişim: 01.02.2020.

URL 3: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-174602/681-nolu-ilke-karari-kentsel-sitler-koruma-ve-kullanma-.html> Erişim: 01.02.2020.

URL 4: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14329/658-nolu-ilke-karari-arkeolojik-sitler-koruma-ve-kullan-.html> Erişim: 01.02.2020.

URL 5: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14344/702-nolu-ilke-karari-kentsel-arkeolojik-sit-alanlari-ko-.html> Erişim: 01.02.2020.

URL 6: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf> Erişim: 01.02.2020.

URL 7: <http://www.unesco.org.tr/Pages/590/176> Erişim: 01.02.2020.

URL 8: <http://www.fatih.bel.tr/icerik/12117/mimar-sinan-hayrettin-mahallesi> Erişim: 03.02.2020.

URL 9: <https://www.serefiyesarnici.istanbul/tr/hakkimizda> Erişim: 04.02.2020.

Görseller:

<https://www.istanbulium.net/2016/10/pervititch-haritalari-tarihi-yarimada.html> Erişim: 02.02.2020.

Can Bulubay Arşivi.